

GƏNC DİLÇİLƏR

UOT: 811.512.1

GÜLNAR İSMAYILOVA*

YUNUS ƏMRƏ VƏ QAZI BÜRHANƏDDİN "DİVAN"LARINDA
OXŞAR VƏ FƏRQLİ DİL XÜSUSİYYƏTLƏRİ

XÜLASƏ

Məqalədə fərqli zaman kəsimlərində yaşamış Türk dünyasının iki böyük sənətkarı Yunus Əmrə və Qazi Bürhanəddin "Divan"ları dilçilik aspektindən müqayisəyə cəlb edilmiş, müəyyən oxşar və fərqli cəhətlər üzə çıxarılmışdır. Hər iki divanda forma əlmətləri müəyyən dərəcədə qorunub saxlanılsa da, məzmun və ideya baxımından bir-birindən seçilən xüsusiyyətlər özünü göstərməkdədir. Yaxınlığın, səsləşmə və yaradıcılıq təmaslarının izlənilməsi baxımından hər iki sənətkarın "Divan"larında nəzərə çarpacaq dil faktorlarını, leksik vahidlərin işlənilmə mövqeyini izləmək bu mənada həqiqi mənzərəni üzə çıxarmağa imkan yaradır. Hər iki divanın leksik fondunun sırf türk mənşəli leksik tərkiblərdən ibarət olduğunu iqrar etmək doğru olmazdı. Belə ki, divanlarda ərəb-fars mənşəli sözlərin və milli dildəki leksik vahidlərin işlənilməsində hər iki sənətkarın mənsub olduğu dini-fəlsəfi cərəyanaların, ictimai-siyasi fəaliyyətdən irəli gələn təsirləri və bu təsirin izlərini mütləq nəzərə almaq lazım gəlir. Hər iki divanda ərəb dilindən elə alınmalar var ki, onların bir çox hallarda belə demək mümkünsə, milli ədəbi dildə qarşılığının axtarılıb tapılmasına bir o qədər diqqət yetirilmir və ya bəzən də cüzi fonetik dəyişmələrlə şeirin rədifində, ayrı-ayrı beyt və misralarında görüntüyə gəlir. Qazi Bürhanəddin "Divan"ında xalq danışığı dilindən - şifahi nitq normalarından istifadəyə rast gəlinərsə də, bu Yunus Əmrə yaradıcılığında olduğu səviyyədə deyil. Eşq fəlsəfəsi hər iki sənətkarın yaradıcılığında özünəməxsus yer tutur. Divanlarda xüsusi olaraq eşq konseptinə əhəmiyyətli dərəcədə yer ayrılması da bu mənada təsdiqi xarakter daşıyır. Hər iki divanda eşq və könül bir-birini tamamlayan, bir-birinə dəstək olan anlayışlar kimi mərifət mərtəbəsi səviyyəsinə qaldırılır.

Açar sözlər: *Divan ədəbiyyatı, Şərq poetikası, dini anlayış və ifadələr, sufi-təsəvvüf ideyaları, dil və üslub, ədəbi irs.*

Giriş. Divan yaratmaq Şərq ədəbi-bədii təcrübəsində böyük tarixi ənənəyə söykənir. Ədəbiyyatşünaslıqda divan ədəbiyyatı anlayışı belə səciyyələndirilir: "İslam dinindən sonra divan ədəbiyyatı meydana gəlmiş, klassik ədəbiyyat, islam ədəbiyyatı, saray ədəbiyyatı, əski ədəbiyyat, əndərun ədəbiyyatı, divan ədəbiyyatı da adlandırılmışdır. Şairlərin lirik şeirlərdən ibarət toplusuna divan deyilmişdir.

Türklər islam dinini qəbul etdikdən sonra divan ədəbiyyatı formalaşmış, divan üslubu, dili, deyimi, mövzu və süjetləri, sənətkarlığı ənənə şəklinə düşmüş, janr-forma və şəkilləri sabitləşmişdir. Göytürkcəsindən sonra Oğuz divan ədəbiyyatı XIII yüzilliyə qədər formalaşmışdır. XI əsrdən sonra divan ədəbiyyatı uyğur xaqaniyə ləhcəsində yaranmışdır. Həmin dövrün "Kutadqu-bilik", "Atabətül-həqayiq" əsərləri ilkin ədəbi nümunələrdir." [Səfərli: 2015, s.151]

Divan ədəbiyyatının və divanların Azərbaycan ədəbiyyatında yaranma tarixi XI yüzilliyə

yə təsadüf edir. Onun ilk nümunəsini yaratmaq Qətran Təbriziyə nəsib olmuş, daha sonralar Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi, Fələki Şirvani, Mücirəddin Beyləqani, Mücirəddin Gəncəvi, və s. kimi sənətkarların yaratdığı divanlar böyük şöhrət qazanmışdır.

Bu zəngin ədəbi irs həm də orta çağ türk dilinin ərəb-fars dilləri ilə rəqabətə davamlılığının təsdiqi kimi böyük əhəmiyyət daşıyır. İlk təşəbbüs kimi Yunus Əmrənin açmış olduğu bu cığır milli dilin tarixi inkişafında xüsusi mərhələnin başlanğıcı idi və onun qələmə aldığı poetik nümunələr Anadolu civarında haqqında söhbət gədən dilin imkanlarını, bütün potensialını üzə çıxaran, onu əməli, təcrübi-praktik şəkildə təsdiqləyən bir hadisə idi. Belə bir hadisənin saraylarda, hakim dairələrdə və ədəbi-bədii təcrübədə fars dilinin işlənilməsinin adı bir hala və normaya çevrildiyi bir zamanda baş verməsi mahiyyətə dildə əsil inqilabi yenilik idi. Ədəbi-bədii düşüncənin məhsulu olan, müxtəlif janrlarda qələmə alınan bu zəngin irsin yüksək sənət meyarları səviyyəsində yaradılmasını şərtləndirən amillər sırasında dil faktorunun qaba-

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun doktorantı, e-mail: gulnar.ismayilova86@inbox.ru

rıq nəzərə çarpması heç də təsadüfi xarakter daşımır. Bu, bir dövrün və yaradıcılıq mərhələsinin ümumi mənzərəsi fonunda türk dilinin ifadə imkanları sayəsində yaranan söz sənətinin konkret bir zaman müddətindəki inkişaf və təkamülü barədə yekdil qənaət hasil edir.

Yunus Əmrənin yaradıcılığı bu mənada xalq danışığı dilinin ədəbi dildə işlənilmə imkanlarını təcrübi şəkildə gerçəkləşdirən bir yaradıcılıq hadisəsi kimi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu doğru qənaətdir ki: “Xalq danışığı dili rəsmiyyətdən uzaq olmaqla mövzu rəngarəngliyi baxımından həyatın özündən qidalanır. Həyat o qədər maraqlı zəngindir ki, onun xalq dilinə verdiyi məlumat və informasiyalar da bir o qədər zəngindir.” [Xəlilov: 2010, s.58].

Xalq danışığı dilinə xüsusi önəm verilməsini Yunus Əmrənin heca vəznində yazdığı şeirlərdə daha qabarıq şəkildə görmək olur. Məlum həqiqətdir ki, əruz vəzninin ayrı-ayrı bəhrlərində yazılan nümunələrlə müqayisədə heca milli dilin sadə və anlaşılıq ifadəsi üçün daha əlverişli və səmərəli vasitələrdən biri idi. Əruzun forma-struktur əlamətləri və qəlibləri mənşə etibarilə ilkin olaraq ərəb dilinin qrammatik quruluşu, daha sonralar fars dillinin fonetik-leksik normaları nəzərə alınmaqla yaranmış və bu dillərin imkanlarının realizə olunmasına hesablanmış bir cəhd idi. Ümumşərq poetik yaradıcılıq ənənəsinə rəğmən əruz vəzninin türk şeir təcrübəsində işlək bir səviyyəyə çatması həm də qarşılıqlı ədəbi əlaqələrlə yanaşı, dil əlaqələrinin inkişafı baxımından da diqqəti çəkir. Belə əlaqələrin yaranmasında dini- fəlsəfi, sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi proseslərin və amillərin rolunu da heç bir vəchlə danmaq olmaz. Yunus Əmrə, hər şeydən əvvəl, sufizmin aparıcı qollarından biri olan təsəvvüf şairi idi. Təsəvvüf haqqında verilən məlumatlarda o belə səciyyələndirilir: “İslam mistikasındır. Onun kökü sufi sözündəndir. Yun parça, saf, hikmət, eyvan və s. mənasını daşıyır. İslamın ilk əsrlərində sufizm ilə bağlı fikir ixtilafı və mübahisələr yaranmış, ona yeni-yeni baxışlar əlavə edilmişdir. Təsəvvüfə görə ilahi eşqin səbəbi ələmi yaratmaqdır. İnsan – Allahın əksi, timsalı və güzgüsüdür. Təsəvvüf janrında yazılmış divan şeirində rəmzlər müxtəlif mənə daşıyır: eşq (sevgi). İlahi eşq, Aşiq-Allahı çatan insan. Məşuq – Allah deməkdir. Hüsn – Allahın gözəlliyi. Şivə - İlahi cəzb. Naz – qəlbə qüvvət vermək. Aşına – Allaha yaxın-

laşmaq. Əbru – Allahın birliyi. Saç, zülf – Allahın birlik sifəti. Mahru – Allahın təcəlla nuru. Ruz (yanaq) – Allahın təcəlla nuru. Ləb (doğaq) – söz, vəhdət. Zəbani-şirin- Allahın əmri, şirin dili. Şərab – İlahi eşq. Cam, qədəh – aşıqın qəlbə. Saqi – doğru yol göstərən şeyx. Xərabət – aşıqın qəlbə və ya təkyə. Piri-muğan – içkilərin rəhbəri, şeyx. Şəm – ilahi nur. Kafir – qəflət içində olma. Deyr (kilisə) – uca insanlar ələmi. Əbr-utanma. Nəsim (külək, yel) – İlahi feyz, insanlara yardım, fərq- Allahdan başqasına htiyac olmamaq. Xab (yuxu) – qəflət və s. Divan şairləri şeirlərində sufi istilah və rəmzlərindən istifadə edərək, ilahi sirlər ifadə edirlər” [Səfərli: 2015, s.628-629].

Təsəvvüf ideyalarının təənnümündə və ifadəsində bir mütəfəkkir sənətkar kimi nail olduğu məziyyətlərin dəqiq ünvanını Yunus Əmrənin poetik irsi verir. Maraq doğuran bir cəhəti də xüsusi olaraq xatırlatmaq lazımdır ki, onun yaratdığı ədəbi nümunələr içərisində elə janrlara rast gəlmək olur ki, onlar birbaşa təsəvvüf ədəbiyyatının dini-fəlsəfi, bədii-estetik mahiyyətini bütün incəlikləri ilə üzə çıxara bilir. Bu janr təsəvvüf ədəbiyyatında ilahilər adlanır. Divan ədəbiyyatında da ilahilər aparıcı janrlardan hesab olunur. Məlumat-soraq xarakterli mənbələrdə o belə səciyyələndirilir: “İlahi Tanrıya, Allaha baxmaq deməkdir, Təsəvvüf ədəbiyyatında Allaha həsr olunan şeirlərə ilahi deyilir. Divanlarda olan minacat və töhidlər də ilahilərə bənzədilir. İlahilər əruz və heca vəzni ilə yazılırdı. Heca vəznində yazılmış ilahilər üç və ya yeddi bənd və dörd misradan ibarətdir. Habelə ilahilər 8-11 hecalarda işlədilir. Bundan başqa yeddili, on dördlü və on altılı heca ölçüsü ilə yazılan ilahilər də vardır. İlahinin dörd misralı düzümü qoşmaya, beytlərdən ibarət olanı isə qəzələ bənzədilir.

Təriqət ədəbiyyatında ilahilər bir-birindən fərqlənir. Mövləvilər ilahilərə ayin, bəktaşilər nəfəs, gülşənilər taruq, xəlvətilər duraq, ələvilər deməyə, yəsəvilər hikmətə, qızılbaşlar nəfəsə, hürufilər mənqəbə deyirdilər. Türklərin dini-təriqət musiqisində ilahilər önəmli yer qazanıb. İlahilərdə zəmin, nəqarat, miyan və s. şərqilər oxunarmış.” [Səfərli: 2015, s.300].

Yunus Əmrənin ədəbi irsi yalnız XIII-XIV əsrlərdə yaranan türk ədəbiyyatına təsir edən bir hadisə və fakt kimi mühüm əhəmiyyət daşıması ilə yadda qalmır, həm də bu zəngin yara-

dıcılıq nümunəsi böyük sənətkarın yaşayıb yaratdığı dövrün ədəbi dilinin real vəziyyəti, yaxın və uzaq coğrafiyalarda yaşayan türkdilli etnosun təmsilçiləri ilə, bir küll halında Şərq regionunda yaşayan xalqlarla dil əlaqələrinin mövcud imkanları barədə kifayət qədər təsəvvür yarada bilir. Bu mənada Yunus Əmrə Anadolu çevrəsində təşəkkül tapan milli ədəbi-bədii düşüncənin xüsusi bir mərhələsinin yaradıcısı olduğu kimi, eyni zamanda bu yüzilliklərdə yeni bir inkişaf dövrünə qədəm qoyan ədəbi dilin yaradıcılarından biri kimi də etiraf olunan mütəfəkkir sənətkarlardandır. O, bir sənətkar kimi ənənəvi olaraq Şərq ədəbi yaradıcılıq təcrübəsində uzun müddət poeziya dili kimi geniş istifadə olunan fars dilindən türk ədəbi dilinə keçid dövrünün böyük yaradıcılarından biridir. Yunus Əmrə yaradıcılığının diqqəti cəlb edən əsas məziyyətlərindən biri də odur ki, o, sələfləri kimi, müasiri olduğu sənətkarlarla bərabər, özündən sonra sənət aləminə gələn qələm sahiblərinin də inkişafına, bədii təkamülünə güclü şəkildə təsir göstərir. Böyük şair-mütəfəkkirin yaradıcılığının bu mənada digər sənətkarların ədəbi-bədii irsi ilə müqayisəli şəkildə araşdırılması, son illərin elmi-nəzəri fikrində fəal xarakter daşması bu mənada təsadüfi deyil.

Akademik Nizami Cəfərov vaxtilə qələmə aldığı məqalələrindən birində Qazi Bühranəddindən başlanan poetik təkamülü üç şair-hökmdarın timsalında belə səciyyələndirirdi:

Qazi Bühranəddin -XIV əsr
Mirzə Cahənşah Həqiqi -XV əsr
Şah İsmayıl Xətai -XVI əsr

... Üç hökmdar, üç şair... Lakin üçü də bir estetik idealın ifadəsinə xidmət edir...

***Könüldə qopalı, sənəma, bir səfayi-eşq,
 Doldu bu aləmə yenə bizdən nidayi-eşq-***

- bunu Qazi Bühranəddin deyir, amma bu, bütövlükdə XIII-XVI əsrlərdəki klassik təfəkkürümüzün sözüdür; "səfayi-eşq"- məzmun başlanğıcıdır, "nidayi-eşq"- forma yekunudur, klassik poeziya "səfayisin"lə nidayi-eşq" arasında dünyanı dərk edir." [Cəfərov: 2007, s.23].

Yunus Əmrənin yaradıcılığı ilə İmadəddin Nəsimi arasında tarixi-müqayisəli təhlillərin aparılması təbii qanunauyğunluqdan irəli gəlir. Bu tipli araşdırmalarda klassik irs və varislik kimi məsələlərdən daha artıq səviyyədə ədəbi-lingvistik mühit, ədəbi dilin inkişafı baxımından on üç-on dördüncü əsrlərdə mərkəz hesab

olunan bir məkanın – Anadolunun seçilməsi problemə daha geniş və əhatəli miqyasda yanaşılmasını zərurətə çevirir. Q. Qəmbərova bu cür ədəbi-lingvistik təsir məsələsini coğrafi arealın hüdudlarında araşdıraraq belə bir obyektiv qənaətə gələrək yazır: "Türk dünyası ədəbiyyatının iki böyük şəxsiyyəti olan Y. Əmrə və Nəsimidə ortaqlıq məqamlar axtarmağın səbəbləri vardır. Eyni dildə danışan xalqların təfəkkür tərzini və ictimai şüur formalarında ortaqlıq olmalıdır. Ortaqlıq dil, ədəbiyyat və mədəniyyətin qaynağı bundan irəli gəlir. Ortaqlıq türk ədəbiyyatı və mədəniyyətinin əsas məskənlərindən biri də Anadolu ərazisidir. Bu bölgənin dil və ictimai mühiti əksər türkdilli xalqlar üçün də doğmadır." [Qəmbərova: 2013, s.353-354].

Anadilli şeirin yaradıcı simalarından biri olan Qazi Bühranəddin Əhməd (1344-1399) Yunus Əmrə irsindən sənətkarlıqla bəhrələnən, on dördüncü yüzilliyin ədəbi dilini yüksək səviyyəyə qaldıran şair-hökmdar kimi ədəbi dairələrdə və müsəlman Şərqinin yaxın və uzaq çevrələrində böyük şöhrət qazanmışdır. Qazi Bühranəddinin bu mənada Yunus Əmrə yaradıcılığından bəhrələnməsini təsdiqləyən əsas məxəzlərdən biri onun divanıdır. Divan toplusu xarakteri daşdığından ədəbi təsiri və qarşılıqlı faydalanmanı izləmək baxımından ən əlverişli mənbələrdən hesab olunur.

Yunus Əmrənin "Divan"ında heca vəznində yaranan nümunələr daha çox üstülük qazandır: gəraylıların, qoşmaların, ilahilərin üstünlük təşkil etməsi onun divanında aydın görünür. Bir qədər əvvəl qeyd olunduğu kimi, divan ədəbiyyatı heç də dini təriqət mövzusunda yazılan nümunələrdən xali deyil. Əslində burada zikir və səmavi rəqlər heca üzərində, müəyyən simli alətlərin ifasında səsləndiyindən heca vəznli nümunələrdəki daxili ritm və ahəngə köklənməsi ilə vəhdət və harmoniya yaradır. Klassik üslubda qələmə alınan qəzəllər də Yunus Əmrənin "Divan"ında kifayət qədər yer alan nümunələrdəndir.

Qazi Bühranəddinin "Divan"ından nümunələr Türkiyədə ilk dəfə yayımlanan foto-faksimiledən istifadə edilməklə Bakıda nəşr olunmuşdur. "Gülşənə gəl, nigara, bülbulü gör" adlı kitabda toplanan nümunələr 131 qəzəldən, 94 tuyuğdan, 19 rübaidən ibarət idi. AMEA-nın müxbir üzvü Əlyar Səfərlini 1988-ci ildə nəşr etdirdiyi "Divan" daha bitkin və mükəmməl

nəşr hesab olunur. 1319 qəzəl, 108 tuyuğ və 20 rübaidən ibarət olan bu nəşrdə göründüyü kimi, Qazi Bürhanəddinin yaradıcılığında qəzəl bir janr kimi aparıcı mövqeyə malikdir.

Yaxınlığın, səsleşmə və yaradıcılıq təmaslarının izlənilməsi baxımından hər iki sənətkarın "Divan"larında nəzərə çarpacaq dil faktorlarını, leksik vahidlərin işlənilmə mövqeyini izləmək bu mənada həqiqi mənzərəni üzə çıxarmağa imkan yaradır. Hər iki divanın leksik fondunun sırf türk mənşəli leksik tərkiblərdən ibarət olduğunu iqrar etmək doğru olmazdı. Belə ki, divanlarda ərəb-fars mənşəli sözlərin və milli dildəki leksik vahidlərin işlənilməsində hər iki sənətkarın mənsub olduğu dini-fəlsəfi cərəyanların, ictimai-siyasi fəaliyyətindən irəli gələn təsirləri və bu təsirin izlərini mütləq nəzərə almaq lazım gəlir. Bu sahəyə aid tədqiqatlarda doğru olaraq belə bir qənaətə gəlinir ki: "XIII-XIV əsrlərdə türk dilində əcnəbi mənşəli sözlərin böyük əksəriyyətini ərəb-fars mənşəli sözlər təşkil edirdi. Ərəb dili elm, fars dili isə poeziya dili hesab olunduğundan, qeyd olunan dillərə məxsus sözlər türk yazılı və şifahi dilinə böyük təsir göstərmişdir. Həmin səbəbdən də Yunus Əmrə divanında ərəb-fars mənşəli sözlər mövcuddur. Ərəb-fars mənşəli sözlərin işlənməsinin türk dilinə həm müsbət, həm də mənfi cəhətləri olmuşdur. Müsbət cəhət ondan ibarət idi ki, türk dilinin lüğət tərkibi zənginləşirdi, dildə sinonimlik, omonimlik genişlənirdi, dilin ifadə və bədii təsvir vasitələri artırdı. Mənfi cəhət ondan ibarət idi ki, dil qəlizləşirdi, fikirlərin düzgün anlaşılması üçün maneələr yaranırdı, dilin xəlqiliyi itirdi, oxucu auditoriyası daralırdı və s." [İbrahimova: 2011, s.50].

Hər iki divanda ərəb dilindən elə alınmalar var ki, onların bir çox hallarda belə demək mümkünsə, milli ədəbi dildə qarşılığının axtarılıb tapılmasına bir o qədər diqqət yetirilmir və ya bəzən də cüzi fonetik dəyişmələrlə şeirin rədifində, ayrı-ayrı beyt və misralarında görüntüyə gəlir. Hər iki divanda işlədilən "eşq" (ərəb dilində sevmək mənasını verən "aşq") sözü bu mənada diqqəti cəlb edir. Yunus Əmrə qəzəlin mətlə hissələrinin "aşq"la başlanması və bu

sözün məcazi və gerçək mənalar daşmasına müəyyən işarələrin olması anlaşılmaqdadır.

Aşk erinin gönlü dolu padişahdan nevaledir,
Aşksız adem nic anlasın çün şariat havaledir.

Aşk durur aşkın canı aşka fidi hanü manı,
Aşk erinin armağını, aşksız kişiye beladır
[Gölpınarlı: 2014, s.114].

Elə bu qəzəlin ayrıca bir beytində "aşq" sözünə türkcə alternativ olan sözün – "sevər" feilinin işlədilməsi tədricən dildə bu sözün qarşılığının tapılması yönündə müəyyən cəhdlərin olmasından xəbər verir:

Kimi avrat oğlan sever, kimi mülk hanuman sever

Kim sermaye dükkan sever, bu dünya hal-den haledir [Gölpınarlı: 2014, s.114].

Qazi Bürhanəddinin "Divan"ı "Suxtə kö-nüllərə qıldı yenə car eşq" mətləli qəzəllə başlayır, qəzəl ənənəvi klassik üslubun demək olar ki, bütün tələblərin nəzərə alınması ilə diqqəti çəkir. Bu qəzəldə yeganə qeyri-adilik məqtə beytində müəllifin ad və ya təxəllüsünün işlədilməməsi göstərilə bilər. Yunus Əmrədə bu aidiyyəti nümunələrdə qorunulub saxlanılır. Qəzəldə Yunus Əmrədən gətirilən beytlərdə olduğu kimi, məcazi və gerçək eşqin xarakterik cəhətləri özünün poetik ifadəsini tapır:

Suxtə kö-nüllərə qıldı yenə car eşq,
Ey neçə aşıqları qıldı yenə zar eşq.

Qıldı yaxalarumi cümlə müəsfər mægər
Anun için eylədi cədvəli pərkar eşq
[Bürhanəddin: 1988, s.18].

Qazi Bürhanəddinin "eşq" və "üşşaq" anlayışlarına verdiyi önəm eyni qaynaqlardan – klassik poeziyanın ənənəvi yaradıcılıq təcrübəsindən öz başlanğıcını götürür. Divanda xalq danışığı dilindən - şifahi nitq normalarından istifadəyə rast gəlinərsə də, bu Yunus Əmrə yaradıcılığında olduğu səviyyədə deyil.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdülbaki G. (2018). *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*. Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, IX basım, İstanbul, 522 s.
2. Bürhanəddin Q. (1988). *Divan*. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 656 s.
3. Cəfərov N. (2007). *Üç hökmdar, üç şair*. Seçilmiş əsərləri, beş cildə, ikinci cild, Bakı: "Elm" nəşriyyatı, 352 s.
4. Xəlilov B. (2010). *Türkün hikmət xəzinəsi: Xoca Əhməd Yəsəvi*. Bakı: "Elm və təhsil" nəşriyyatı, 294 s.
5. İbrahimova A. (2011). *Yunus Emre divanının lingvistik xüsusiyyətləri*. Bakı: "Elm və təhsil", nəşriyyatı, 142 s.
6. Qəmbərova Q. (2013). *Y. Əmrə və İ. Nəsimi ortaq üslubi qarşılaşdırmalar*. Böyük türk şairi Yunus Əmrənin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş "Yaşayan Yunus Əmrə" Beynəlxalq Elmi Konfransın Materialları, Bakı: "Elm və təhsil" nəşriyyatı, 845s.
7. Səfərli Ə. (2015). *Divan ədəbiyyatı sözlüyü*. Bakı: "Elm və təhsil" nəşriyyatı, 703 s.

Gulnar ISMAILOVA

SIMILAR AND DIFFERENT LANGUAGE FEATURES IN
YUNUS EMRE AND GAZI BURHANADDIN "DIVAN" S

SUMMARY

The linguistic aspects of the "Divan" of two great poets of the Turkish world Yunus Emre and Gazi Burhaneddin, who lived at different times are compared in this article and certain similarities and differences are revealed. Although, the structure of both Divans is preserved to some extent, there are some different features in terms of content and ideas. In this sense, following the language factors and the position of the development of lexical units in the "Divan" of both poets in terms of intimacy depict a reality. It would be wrong to admit that the lexical fund of both divans consists of lexical components of purely Turkish origin. So, it is necessary to take into account the influence of religious and philosophical, socio-political activities of both poets in the development of words of Arabic-Persian origin and lexical units in the national language on the divans. Both divans contain terminology took from Arabic language sometimes with slight phonetic alterations. Although, colloquial language was used in Gazi Burhaneddin's "Divan" but not so the level of Yunus Emre's work as. The philosophy of love has a special role in the works of both poets. Love and soul are depicted as a complementary and supportive concepts in both divans.

Keywords: *Divan literature, oriental poetics, religious concepts and expressions, sufi ideas, language and style, literary heritage.*

Гюльнар ИСМАЙЛОВА

СХОДНЫЕ И РАЗНЫЕ ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ В «ДИВАНЕ»
ЮНУСА АМРА И ГАЗИ БУРХАНЕДДИНА

РЕЗЮМЕ

В этой статье сравниваются лингвистические аспекты «Дивана» двух великих поэтов тюркского мира Юнуса Эмре и Гази Бурханеддина, живших в разное время, и выявляются определенные сходства и различия. Несмотря на то, что структура обоих диванов в какой-то степени сохранилась, есть несколько отличий по содержанию и идеям. В этом смысле, следуя языковым факторам и положению развития лексических единиц в «Диване», оба поэта можно изображать действительность. Было бы неправильно признать, что лексический фонд обоих диванов состоит из лексических компонентов чисто турецкого происхождения. Необходимо учитывать влияние религиозно-философской, общественно-политической деятельности обоих поэтов на развитие слов арабско-персидского происхождения и лексических единиц национального языка на диванах. Оба дивана содержат терминологию, взятую из арабского языка, иногда с небольшими фонетическими изменениями. В «Диване» Гази Бурханеддина использовалась разговорная речь, но не настолько как в творчестве Юнуса Эмре. Философия любви занимает особое место в творчестве обоих поэтов. Любовь и душа изображены как дополняющие и поддерживающие концепции в обоих диванах.

Ключевые слова: *диванная литература, восточная поэтика, религиозные концепции и выражения, суфийские идеи, язык и стиль, литературное наследие.*